

בכורות ו'

הגמרא הביאה, שנחלקו מנין למדים שרחל שילדה ^{למעט} מין עז, ועז שילדה מין רחל פטור מן הבכורה. כעת שואלת הגמרא, מה רבי יוסי הגלילי לומד ממה שכתוב "פֶּטֶר חֲמֹר" שתי פעמים? עונה הגמרא, כמו ששנינו, רבי יוסי הגלילי אומר ממה שנאמר: "אֶךָ פֶּדֶה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאֲדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה" היה אפשר ללמוד שיש דין פדיון בכור אפילו בפטרי סוסים וגמלים. והכתוב "פֶּטֶר חֲמֹר" ממעט את פטרי סוסים וגמלים. ועדיין הייתי אומר שכל בכורי בהמה טמאה קדושים בבכורה. וצריכים לפדות פטרי חמור בשה, ופטרי סוסים וגמלים נפדים בכל דבר. והכתוב "פֶּטֶר חֲמֹר" הנוסף ממעט את פטרי סוסים וגמלים⁵¹.

רב אחאי הקשה הרי צריכים את שני הכתובים. מפני שאם היה כתוב רק פעם אחת: "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה" או "וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה" היינו אומרים שפטור חמור הוא דבר שהיה בכלל "אֶךָ פֶּדֶה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאֲדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה". ויצא מן הכלל ללמד, שפדיונו בשה. לא ללמד על עצמו אלא על הכלל כולו וכל פטרי רחם בהמה טמאה נפדים בשה. והכתוב "פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה" השני בא לומר שפטור חמור נפדה בשה אבל פטרי סוסים וגמלים לא נפדים בשה. ולעולם פטרי סוסים וגמלים קדושים בבכורה ונפדים בכל דבר. ואומרת הגמרא שאם כן היה צריך להיות כתוב בפסוק השני "חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה" והיינו יודעים שמדובר בפטור חמור. וממה שכתוב "וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה" לומדים שאין דין פטור רחם בסוסים וגמלים.

שואלת הגמרא, לתנא של המשנה מנין ^{לתנא דידן "כל מקנך" כלל "שור ושה וחמור" פרט ולדיה"ג "פטר" מפסיק} ממעטים סוסים וגמלים? אמר רב פפא, לומדים בכלל ופרט, "וְכָל מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר" הוא כלל, "פֶּטֶר שֹׁר וְשֶׁה" ו"פֶּטֶר חֲמֹר" פרט. כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, שור ושה

51 אם אינו ענין למעט שאר בהמה טמאה משה שהרי מעטם בפסוק ראשון תנהו ענין למעטם מכל קדושת בכור. רש"י.

וּחְמוּר וּלֹא דָבָר אַחֵר. וּלְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְיִלִי לֹא דָנִים אֶת הַכְּתוּב בְּכֻלָּל וּפְרָט, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלָּה "פֶּטֶר" מִפְּסִיקָה אֶת הָעֲנִין. וּלְחַכְמִים, הַתְּנָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה הָאוֹת וַא"ו בַּמִּלָּה "וּפֶטֶר חֲמוּר" חֹזֵרָה וְעִירְבָה אֶת הַכְּתוּב, וְדָנִים בְּכֻלָּל וּפְרָט. וּלְרַבִּי יוֹסִי "וּפֶטֶר חֲמוּר" לֹא נֹאמַר עַל "שׂוֹר נֶשֶׁה", מִפְּנֵי שֶׁאִם כֵּךְ לֹא הִיָּה צָרִיךְ לֹא לְכַתּוּב אֶת הָאוֹת וַא"ו וּלֹא לְהַפְסִיק בַּמִּלָּה "פֶּטֶר". וּלְחַכְמִים הַתּוֹרָה הִפְסִיקָה בַּמִּלָּה "פֶּטֶר" בֵּין פֶּטֶר חֲמוּר שֶׁהוּא קְדוּשָׁת דָּמִים לְבֵין בְּכוֹר שׂוֹר וְשֶׁה שְׁקָדוּשִׁים קְדוּשַׁת הַגּוֹף. וְחֹזֵרָה וְעִירְבָה בָּאוֹת וַא"ו לְדוֹנָם בְּכֻלָּל וּפְרָט.

הַסֵּפֶק בִּפְרָה שִׁילְדָה מִין חֲמוּר מִיָּשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימָנִים מִן רַחֵל וְרַחֵל שִׁילְדָה מִין עֹז וְיֵשׁ מִקְצַת סִימָנִים שְׁדוּמָה בָּהֶם לְפָרָה. הָאֵם עֹז שִׁילְדָה מִן רַחֵל וְרַחֵל שִׁילְדָה מִין עֹז וְיֵשׁ מִקְצַת סִימָנִים שְׁדוּמָה לְרַחֵל, חַיִּיבַת בְּבִכּוּרָה מִפְּנֵי שֶׁבֵּין כֶּבֶשׂ וּבֵין עֹז הֵם מִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וּבְכּוֹרוֹתֵיהֶם קְדוּשִׁים בְּקְדוּשַׁת הַגּוֹף. אֲבָל כֹּאן שׂוֹר מִין טְמֵאָה וְזוֹ טְהוֹרָה, זֶה קְדוּשַׁת הַגּוֹף וְזוֹ קְדוּשַׁת דָּמִים וַאֲיֵנָה חַיִּיבַת בְּבִכּוּרָה. אוֹ שְׂכִיּוֹן שׂוֹר וְזוֹ רֵאוּיִים לְהִיּוֹת קְדוּשִׁים בְּבִכּוּרָה, הוּלָד שְׁדוּמָה לֹאֲמוֹ בְּמִקְצַת סִימָנִים קְדוּשׁ בְּבִכּוּרָה?.

וְאֵת"ל מַה הָדִין בְּחֲמוּר שִׁילְדָה מִין סוֹס וְאֵת"ל מַה הָדִין בִּפְרָה שִׁילְדָה מִין סוֹס וַאֲמַרְנָא שֶׁאִינוֹ אֵינוֹ קְדוּשׁ כִּיּוֹן שֶׁאִינוֹ מִמִּין שְׁקָדוּשׁ בְּבִכּוּרָה, שֶׁאִין בְּסוֹס דִּין פֶּטֶר רַחֵם. אוֹ שֶׁהוּא קְדוּשׁ מִפְּנֵי שֶׁבֵּין הָאֵם וּבֵין הוּלָד הֵם מִמִּין בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהַשִּׁנּוּי שֶׁבֵּין הָאֵם אֵינוֹ גָּדוֹל כָּל כֵּךְ, וְאֵם יֵשׁ בּוֹלָד מִקְצַת סִימָנִים שֶׁל הָאֵם חַיִּיב. וְאֵם תְּמַצָּא לֹאֲמַר שֶׁהוּא קְדוּשׁ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִין טְמֵאָה, מַה הָדִין בִּפְרָה שִׁילְדָה מִין סוֹס? הָאֵם אֵינוֹ קְדוּשׁ כִּיּוֹן שׂוֹר טְהוֹרָה וְזוֹ טְמֵאָה, זֶה בֵּת קְדוּשָׁה בְּבִכּוּרָה וְזוֹ אֵינָה בֵּת קְדוּשַׁת בְּכוֹרָה. אוֹ שֶׁהוּא קְדוּשׁ מִכִּיּוֹן שֶׁהִסִּימָנִים הֵם דָּבָר חָשׁוּב.

וּמִבִּיָּאָה הַגִּמְרָא רֵאִיָּה מִמָּה שֶׁשִּׁנִּינוּ, בְּהֵמָה טְהוֹרָה שִׁילְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה פְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאֵם יֵשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימָנִים חַיִּיבַת בְּבִכּוּרָה. וְלִכְאוּרָה מְדוּבָר טְהוֹרָה שִׁילְדָה מִין טְמֵאָה פְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה אִם יֵשׁ מִקְצַת סִימָנִים חַיִּיבַת

אפילו בפרה שילדה מין סוס, ומכאן שסימנים הם דבר חשוב⁵². דוחה הגמרא, שאפשר לומר שמדובר בפרה שילדה מין חמור, מפני ששניהם בני קדושת בהמה כשיש מקצת סימנים חייב ולא תפשוט מכאן אלא ספק אחד.

פרה שילדה מין חמור, וחמור שילדה מין סוס פטור⁵³ יש בו מק' סימנים חייבת שילדה מין חמור וחמור שילדה מין סוס, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנים, חייבת בבכורה. ולכאורה מדובר על שני המקרים, ונפשוט את שני הספיקות. דוחה הגמרא, אפשר לומר שמה ששנינו ואם יש מקצת סימנים נאמר רק על פרה שילדה מין חמור. אבל לא על חמור שילדה מין סוס. שואלת הגמרא, אם פרה שילדה מין חמור ששניהם בני קדושת בכורה, הוא קדוש רק אם יש בו מקצת סימנים, חמור שילדה מין סוס ודאי שאינו קדוש בבכורה? אומרת הגמרא, אם היינו אומרים שרק בפרה שילדה ממין חמור היה מקום לומר שדווקא שם אינו קדוש בבכורה, מפני שלפרה יש קרנים פרסותיה סדוקות מה שאין כן בחמור. אבל בחמור שילדה כמין סוס שאין הבדל גדול כל כך, הייתי אומר שהחמור ילדה חמור אדום בצבע של סוס. לכן השמיעו שניהם.

הגמרא שואלת למה צריכים לשנות במשנה שהיוצא מן הטמא הוא טמא והיוצא מן הטהור הוא טהור? ואומרת הגמרא לסימן שלא נחליף את הגירסא במשנה ונאמר שטהורה שילדה מין טמא אסור, וטמאה שילדה מין טהורה מותר, מפני שהולכים אחרי הולד ואם הוא ממין טהור הוא טהור, ואם ממין טמא הוא טמא, אלא הולכים אחרי האם.

את הגמל טמא הוא" טמא הנוולד תנו רבנן, נאמר: "אֶף אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּעֲלֵי הַגֶּחֱה וּמִמִּפְרֵי הַפָּרָה", יש לך שהוא מעלה גרה ומפרים פרסה ואין אתה אוכלו, טהור שנוולד מן הטמא ואין לומר שהוא טמא הנוולד מן הטהור, שנאמר: "אֶת הַגָּמֶל" "טִמָּא הוא", סתם גמל הנוולד מן הגמלה הוא טמא, ואין טמא הנוולד מן הטהור טמא אלא טהור. רבי שמעון אומר, פעמיים נאמר "גָּמֶל" בכתוב, אחד

⁵² וכל שכן שבשאר הספיקות חייב בבכורה. רש"י.

לגמל הנולד מן הגמלה, ואחד לגמל הנולד מן הפרה. וחכמים לומדים מזה, אחד לאסור את הגמל עצמו, ואחד לאסור את החֵלֶב. ולרבי שמעון לומדים לאסור את החֵלֶב ממה שכתוב "אֶת הַגָּמֶל", את החֵלֶב שטפל⁵³.

וחכמים לא דורשים "אֶתִּים". כמו ששנינו ברייתא ששמעון העמסוני היה דורש כל "אֶת" שבתורה, כיון שהגיע לכתוב: "אֶת ה' אלקיך תִּיכָא" פירש⁵⁴. אמרו לו תלמידיו, רבי! כל אתין שדרשת מה יהא עליהם? אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ולימד "אֶת ה' אלקיך תִּיכָא" לרבות תלמידי חכמים.

"הטמאים" לאסור ציר רוטב שאל רב אחא בנו של רב אשי, האם הטעם ללא הדרשות היינו אומרים שחֵלֶב בהמה טמאה מותר. הרי שנינו בברייתא שלומדים מהאות ה"א שבכתוב "אֶלֶה הַטְּמָאִים לָכֶם בְּכָל הַשָּׂרָץ"⁵⁵ לאסור את הציר, שומן הדג⁵⁶, הרוטב, והקיפה, ריסקי בשר וקפלוטות שבשולי קדירה⁵⁷ שלהם⁵⁸, ובמה חֵלֶב טמאה שונה?

חלב טמאה אסור אפ' שחלב טהורה הוא חידוש
ואומרת הגמרא שצריכים את שתי הדרשות מפני שהיינו אומרים שחֵלֶב בהמה טמאה מותר. מפני ששנינו שדם נעכר ונעשה חֵלֶב. ומה שחלב בהמה טהורה

53 כאן ר"ש דורש את ובמנחות (דף יא:) גבי לבונה אמר ר"ש את לא דריש. וצ"ל את לא דריש לאותה דרשה. שהרי לא הביאו את הברייתא בשמעון העמסוני. תוס'.

54 תוס' שואלים מדוע פירש הרי אפ' להעמיד את הריבוי בכבוד אב ואם שהשווה כבודם לכבוד המקום ולעבור עליו בשני עשה. וי"ל שמשמע שאת בא לרבות בדומה למורא של מקום וזה לא יתכן. ורבי עקיבא מרבה תלמידי חכמים כמו ששנינו (אבות פ"ד מ"ב) מורא רבך כמורא שמים. תוס'.

55 תוס' שואלים שבפ' העור והרוטב (חולין קכב:) מעמידים את ה' לעורו כבשרו. ובת"כ לא דרשו מהכ' בשרצים אלא מהכ' בבהמה טמאה שמים הם לכם. אבל בע"כ דרשו מהטמאים בשרצים כמו שמוכח בפ' העור והרוטב (שם קכ. ושם) בסוגיה של דהמחה חלב וגמעו. וצ"ל שדורשים מה"א יתירא של הטמא שהעורות שלהם כבשרם. תוס'.

56 משמע שציר אסור מדאורייתא, וכן משמע בפרק העור והרוטב (שם קכ.). וקשה שבפרק אין מעמידין (ע"ז מ.) משמע שהוא מדרבנן. וי"ל שציר דגים דרבנן וציר שרצים דאורייתא. ואע"ג שבתורת כהנים דורשי' שקץ הוא לכם גבי דגים הוא אסמכתא בעלמא. תוס'.

57 בפ' העור והרוטב (חולין קכ.). א' מאי קיפה פרמא והק' הוא עצמו לטמא טומאת אוכלים אלא מאי קיפה תבלין. אבל כאן לא בא להשמיע אלא ששתיהן כאכילה. וכן משמע בפ' שפירש רסוקי בשר וקפלוט שבשולי קדירה. תוס'.

58 תוס' שואלים שנלמד ממשרת ליתן טעם כעיקר מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה. וי"ל שציר ה' לצירן ודרך הש"ס לומר כך. כמו והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ועיקר ה' בא לזקן ואינו לפי כבודו. ובפ"ק דחגיגה (דף ד.) רגלים פרט לבעלי קבין ואמר פרט לחגר וסומא, ולא שיקר ה' לבעלי קבין שדרשו שם מפעמים. אבל כאן אצ"ל כן שצ' להשמיע ברוטב וקיפה שהוא כממש. אם המחה השרץ שהוא כשתיה ואינו בכלל אכילה, והרי כ' בהם אכילה. קמ"ל שהוא בכלל אכילתו. תוס'.

מותר הוא חידוש, וכיון שהוא חידוש גם חֶלֶב בהמה טמאה מותר. שואלת הגמרא, מה נאמר למי שאומר שאין למניקה דם נדה לא מפני שהדם נעכר ונעשה חֶלֶב. אלא שאיבריה מתפרקים מחמת הלידה ונפשה אינה חוזרת עליה עד עשרים וארבעה חדש? עונה הגמרא, שיש חידוש במה שחֶלֶב מותר. מפני שאין דבר אחר שבא מן החי שהתורה התירה. וחֶלֶב מותר למרות שהוא כמו אבר מן החי.

שואלת הגמרא מנין שהתורה התירה חֶלֶב בהמה חלב מותר "ואת ע' חריצי החלב" "אל ארץ חלב ודבש" טהורה? אם ממה שהתורה אסרה בשר בחֶלֶב, אבל כל אחד מהם לבדו מותר. אולי נאמר שחֶלֶב לבדו אסור באכילה ומותר בהנאה, ובשר בחֶלֶב אסור גם בהנאה? ולרבי שמעון שמתיר בשר בחֶלֶב בהנאה, התורה אסרה בשר בחֶלֶב ללקות על בישולו? אלא למדים שחֶלֶב מותר, שהרי התורה אמרה בפסולי המוקדשין לאחר פדיונם: "כֹּךְ בְּכָל אֹת וּנְפִשָׁה תִזְבַּח וְאֶכְלָתָ בָּשָׂר" "תִּזְבַּח" ולא גיזה, "בָּשָׂר" ולא חלב. אבל חֶלֶב של חולין מותר. ושואלת הגמרא אולי חֶלֶב של חולין אסור באכילה ומותר בהנאה, וחֶלֶב של קדשים אסור גם בהנאה? אלא מהכתוב במשלי: "וְיָדֵי חֵלֶב עֲזִים לְלַחֲמָהּ לְלַחֵם בֵּיתָךְ וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ". ושואלת הגמרא אולי הכתוב מדבר בחלב לסחורה? אלא מהכתוב בשמואל: "וְיָאֵת עֲשָׂרַת חֲרָצֵי הַחֶלֶב הָאֵלֶּה תָּבִיא לָשֶׁר הָאֶלֶף". ושואלת הגמרא אולי מדובר בחלב לסחורה. ואומרת הגמרא שאין הדרך להביא לסחורה במלחמה. או ממה שכתוב: "וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחֹבָה אֶל אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ", ואין לומר שהכתוב משבח את הארץ בדבר שאינו ראוי לאכילה. או מהכתוב בישעיה: "וּלְכוּ שִׁבְרוּ בָּלוֹא כֶּסֶף וּבָלוֹא מַחִיר יֵין וְחֶלֶב".

שואלת הגמרא, בין לרבנן בין לרבי שמעון טמאים וטהורים נשני מפני השסועה ומפני הראה שדורשים מהכתוב מ"גִּמְל" "גִּמְל". הרי כתוב גם שתי פעמים "שִׁפָּן" "שִׁפָּן", שתי פעמים "אֶרְנָבֶת" "אֶרְנָבֶת" ושתי פעמים "חִזִּיר" "חִזִּיר". אלא כמו ששנינו ברייתא למה נשנו בבהמה טמאים וטהורים, מפני השסועה, בריה שיש לה שני גבים ושני שדראות. ובעופות מפני הראה, שלא נאמרו בחומש ויקרא ונאמרו במשנה תורה.

ואם כן אפשר לומר שגם "גמל" "גמל" נשנה לכך? ואומרת הגמרא,
שבכל מקום שאפשר לדרוש דורשים.

